جیاوازیی مۆڕال و ئێتیك ”Ethos” … هێلین

ئەم نوسینە، گەرەکی نییە ڕوونکردنەوەیەکی ورد و درشت بە جیاوازی مۆڕال و ئێتیك بکات. چونکە، وتارێك توانایی تەنویەتی شکانی تەواوی مێژووی مۆڕال و ئێتیك نییە. کە مێژووەکەی بۆ یۆنانی کۆن دەگەرێتەوە، بۆ سەردەمی ئەفلاتوون و ئەرستۆ. لەو کاتەی یۆنانییەکان بەدوای داهێنان دەگەڕان بۆ ئەوەی چاك و شکۆ و باڵا بژین، بەدوایی ئەوە دەگەڕان کە چ دەسەڵاتێك دەتوانێت کۆمەلگەیەکی چاك دروست بکات، ئێتیکێکی چاکیان هەبێ. لەو کاتەوە دەستەواژەی «ئێتیك/بەرپرسیارییەکی هەلبژێردراو» و «مۆڕال/ئەخلاق» بەکارهێنرا.

کەچی لە زمان و زاری کوردییدا، بەدەگمەن نەبێت، بە هۆی هەژاری خوێندەواریی فەلسەفە و بەهێزی نەریتی باوی و ئەخلاقیی باو، کە ئەمەش پەیوەندی بە دۆخی خێلسالاریی و نەریتی بالادەستی دینییەوە هەیە لە کۆمەلگەی کوردستاندا، وشەی ئەخلاق هەمیشە لەسەر زارە، لە کاتێکدا ئەخلاق بە هۆی کالا و ماددەوە کالبۆتەوە و وشیاریی تاکەکسیش زۆر سنووردارە، بۆیە ئەو دوو چەمکە تێکەڵاو دەکرێن.

ئێتیك”Ethos”، وشەیەکی گریکییە، لە وشەی (ئێتۆس)ەوە هاتووە. ئێتیك هۆشیاریی ئەقلی مرۆقە، شکۆمەند و پەخشندەیی و ئاکاری چاکەش دەگرێتەوە. ئێتیك تاکە کەسییە، واتە تێگەشتنی مرۆق خۆیی، کە خۆی فێری ئاکاری چاکە بکات، کە ئەمەش بە پەروەردە، زانین و هۆشیاریی مرۆق دەبێت.

بەرزی ئێتیك لەوەدایە، کە مرۆق دەبێتە خۆی، دەبێتە خود لە ناو کۆمەلگەکەیدا. باڵایی خودیش لەوەدایە، کە ئاکارانە بژیی، مەبەست لە ئاکاریش لە ڕوانگەی ئەرستۆ، چاکە و ویستخوازییە.

ئانکو دەشێین بێژین، پیاوی چاك، وەلێ نەك بەمانایی پیاوە ئاینەکان، کە مرۆقی کۆیلە و لاواز و نەداریان لا پیاوچاکە. بەلکە، بەمانای نیتشەیانە، بەرزە مرۆق بێت. بەرزە مرۆقیش، چەشنە مرۆڤێکی باڵاترە، مانای راستیی بە مێژووەکان دەبەخشێ.
نیتشە بە مرۆقە باڵاکان دەفەرموویەت “ئەم بۆ “ئەو”ە لە یاد بسڕنەوە، ئەی ئافێنەران! ئاکار باشی ئێوە خۆی داخوازی ئەوەیە کە ئێوە کارتان «بۆئەو»، «لەبەر» و «چونکە» نەدا بێ. دەبێ گوێی خۆتان

بۆ ئەم وشە بچووکە دەڕیینانە ببەستن.”

بەڵام، مۆڕال/ ئەخلاق، کۆمەلگە دروستی دەکا، پەیوەندی بە دینەوە هەیە، لە دەرەوەی تاکەکەسە. داب و نەریتێکی کۆمەلگەیە. هەروەک نیتشە کتێبێکی بەناوی “رەچەڵەکی مۆرال” نووسیوە. لەوەدا رەخنەی توند لە مۆرالی مەسیحییەت و زانستکاران دەگرێت کە میراتگری قەشەکانن. بەواتایەکی تر، مۆڕال/ئەخلاق بریتییە لەوەی کە کۆمەلگە و تاکەکەسەکان چ کار و رەفتارێك بە هەڵە و راست دەبینن، کە ئەمەش لە نێوان کۆی کۆمەلگەدا لەسەری پێکهاتوون، هاوکاتیش دەکرێ تاکەکەسێك هەلگری مۆڕال بێت. کەواتە مۆڕال مەرجێکە لە نائاگایی کۆی کۆمەلگەیەکدا، هەروەك کۆمەلگەی کوردی، ئیشدەکا و بڕیاری راستی و هەڵەیی بەسەر کار و رەفتارەکانی خەلکدا دەدا.

سەبارەت بەم دوو چەمکە، سوودم لە کتێبی دەناودەنی فەلسەفیی هەندرەن، سەرچاوەی جیاواز وەرگرتووە

هەلین